

Vergaderjaar 1987–1988

20 649

Wijziging van de wet van 23 juni 1966 (Stb. 271), houdende regelen betreffende de omzetting van de tak van Rijksdienst, omvattende de Staatsmijnen in Limburg, in een naamloze vennootschap, en machtiging tot verwerving van de aandelen in DSM-Aardgas B.V.

Nr. 3

MEMORIE VAN TOELICHTING**1. Inleiding**

Het wetsvoorstel strekt er in de eerste plaats toe het mogelijk te maken dat de Staat, thans enig aandeelhouder van de Naamloze Vennootschap DSM (hierna te noemen: N.V. DSM), zijn aandelen in N.V. DSM vervreemdt. Daartoe is een wijziging nodig van de wet van 23 juni 1966 (Stb. 271), waarvan artikel 4, tweede lid, bepaalt dat vervreemding van aandelen in het bezit van de Staat niet plaatsvindt, en artikel 4, derde lid, bepaalt dat de Minister van Economische Zaken geen medewerking verleent aan de uitgifte van niet geplaatste aandelen aan anderen dan de Staat.

Thans zijn er geen redenen meer aanwezig voor de Staat om enig aandeelhouder van N.V. DSM te zijn, zoals geconcludeerd is in het Heroverwegingsrapport Verkoop Staatsdeelnemingen van 16 september 1985 (kamerstukken II 1985/86, 16 625, nr. 73). Bovendien beletten bovenvermelde bepalingen N.V. DSM om, anders dan bij de Staat, nieuw eigen vermogen aan te trekken of bij voorbeeld door middel van een aandelenruil belangen in andere ondernemingen te verwerven.

In de tweede plaats strekt het wetsvoorstel ertoe de Staat te machtigen de aandelen in de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid DSM-Aardgas B.V., thans een volle dochter van N.V. DSM, in eigendom te verwerven.

Aangezien wij het van belang achten dat DSM-Aardgas B.V. de belangen die de Staat heeft bij de winning van aardgas en aardolie en bij het transport en de afzet van aardgas blijft behartigen, is het noodzakelijk dat de aandelen van DSM-Aardgas B.V. rechtstreeks in handen komen van de Staat.

Hieronder zal achtereenvolgens worden ingegaan op de geschiedenis van N.V. DSM en de betrokkenheid van de Staat bij N.V. DSM (paragraaf 2), de huidige positie en de vooruitzichten van N.V. DSM (paragraaf 3), de Heroverweging en de beursgang (paragraaf 4) en de betrokkenheid van de Staat bij de aardgaswinning (paragraaf 5).

2. De geschiedenis van N.V. DSM en de betrokkenheid van de Staat bij N.V. DSM

In 1967 is de naamloze vennootschap N.V. Nederlandse Staatsmijnen opgericht, rechtsopvolger van de in 1902 van overheidswege opgerichte

tak van rijksdienst, omvattende de Staatsmijnen in Limburg. In 1974 is de statutaire naam van N.V. Nederlandse Staatsmijnen gewijzigd in Naamloze Vennootschap DSM. In deze memorie wordt het bedrijf aangeduid met Staatsmijnen, indien het betreft de periode voor 1967, en met N.V. DSM, indien het betreft de periode vanaf 1967 tot heden.

De belangrijkste redenen, waarom in 1902 van staatswege tot de exploitatie van kolenmijnen in Zuid-Limburg werd overgegaan, zijn de volgende.

Steenkool was destijds verreweg de belangrijkste energiebron. De steenkoolwinning in Nederland was echter beperkt van omvang. De in Zuid-Limburg aanwezige kolenvelden waren voor het overgrote deel aan buitenlandse concessionarissen in ontginning gegeven en de import van kolen (voornamelijk uit Duitsland) was geheel in particuliere handen.

Mede gelet op de latente oorlogsdreiging rond 1900 (Balkanoorlogen) maakte de regering zich zorgen over een te grote afhankelijkheid van Nederland van landen die in de toekomst mogelijk in staat van oorlog zouden geraken. Men streefde ernaar om de nog niet uitgegeven concessies aan een Nederlandse onderneming ter ontginning in handen te geven, doch pogingen om particulier kapitaal hiervoor te interesseren leidden om uiteenlopende redenen niet tot resultaat, waardoor de overheid – in zekere zin tegen haar zin – zich genoodzaakt zag de exploitatie zelf ter hand te nemen. Bij wet van 24 juni 1901 (Stb. 170) werd bepaald, dat de ontginning van steenkolenmijnen in een deel van Zuid-Limburg zou geschieden van staatswege. De desbetreffende mijnen zijn aangegeven bij koninklijk besluit. Voor de ontginning van die mijnen werd een speciale tak van rijksdienst in het leven geroepen: de Staatsmijnen in Limburg.

Vanaf het begin kreeg de directie de opdracht om «het bedrijf te leiden volgens de gestie van een particulier grootbedrijf». Hierdoor kon het bedrijf ook uitgroeien in nieuwe richtingen, waarbij een streven naar rentabiliteit, werkgelegenheid en welvaart voor allen die bij de onderneming zijn betrokken, als richtsnoer gold.

Vanuit het kolenbedrijf vond een ontwikkeling plaats op industrieel-chemisch gebied. Nadat in 1902 met de kolenmijnbouw was begonnen, werden onmiddellijk na de eerste wereldoorlog de activiteiten uitgebreid met de fabricage van cokes, waarbij hoogwaardiger aanwendingsmogelijkheden ontstonden dan bij rechtstreekse benutting van de gedolven vet-fijnkool. Bij de produktie van cokes kwamen grote hoeveelheden gas vrij en werden andere chemische grondstoffen, zoals koolteer en lichte koolwaterstoffen, gewonnen. Het cokesovengas bleek een uitstekende grondstof voor de bereiding van stikstofmeststoffen. Mede gezien de sterk toegenomen behoefte aan deze meststoffen werd in 1930 het Stikstofbindingsbedrijf gesticht.

In het verlengde van deze ontwikkeling lag het opzetten van een distributienet voor de levering van cokesovengas voor huishoudelijk en industrieel gebruik in de gehele provincies Limburg en Noord-Brabant en gedeelten van de provincies Zeeland en Gelderland. Voorts werd een geleidelijke aanvang gemaakt met de uitbreiding van de activiteiten op het terrein van de chemie in andere richtingen. Dit werd mede mogelijk gemaakt door de groeiende eigen kennis, die in 1940 werd gecentraliseerd in het Centraal Laboratorium te Geleen. Dit is in de loop der jaren uitgegroeid tot momenteel een van de grootste chemische laboratoria in Nederland, met momenteel ruim 1400 medewerkers. In 1950 werd gestart met de succesvolle produktie van caprolactam, een grondstof voor nylon. Aanvankelijk geschiedde dit op basis van eigen grondstoffen uit cokesovengas, doch later moest worden overgegaan tot aankoop van belangrijke basisgrondstoffen bij derden. Rond 1960 werd gestart met een andere groep hoofdprodukten, namelijk etheen, en werd het omvangrijke, in de chemie het sterkst groeiende, gebied van de kunststoffen (plastics) betreden.

In 1962 besloot de regering de Staatsmijnen te betrekken in de winning, het transport en de afzet van aardgas. In paragraaf 5 wordt hierop nader ingegaan.

In de periode 1965–1975 werd de Staatsmijnen geconfronteerd met de sluiting van de kolenmijnen en de cokesfabrieken. Dit betekende een ingrijpende cesuur in de ontwikkeling van het bedrijf. Op korte termijn viel circa 60% van de toenmalige omzet ad circa f 1 mld. per jaar weg en verloren 25 000 van de 35 000 werknemers, werkzaam in de mijnbouw, hun arbeidsplaats. De nog relatief kleine en dus kwetsbare chemische industrie van de Staatsmijnen werd ten aanzien van de grondstoffen afhankelijk van derden.

De enige kans op continuïteit was gelegen in een zodanig snelle en omvangrijke uitbreiding van de bestaande activiteiten op het terrein van de chemie, dat de rentabiliteit daarvan kon worden verzekerd, waardoor tevens een optimaal aantal oud-mijnwerkers werkgelegenheid kon worden geboden.

In deze periode werden cokesovengas en cokes als basisgrondstoffen vervangen door aardgas ten behoeve van de productie van kunstmeststoffen en door aardoliederivaten ten behoeve van de overige chemische producten. Tevens werd hierdoor de fabricage van een aantal andere producten mogelijk, zoals PVC, rubber, ABS, polypropreen en dergelijke.

Gelijktijdig met deze ingrijpende omschakeling van de productie werden de afzetmogelijkheden bevorderd door middel van onder andere de oprichting van een centraal verkoopkantoor, overneming van buitenlandse productie- en handelsondernemingen, alsmede acquisities van verwerkende industrieën op het gebied van de kunststoffen. De realisering van nieuwe projecten geschiedde in voorkomende gevallen ook via samenwerking met derden in joint-ventures.

De Staatsmijnen had vanaf haar oprichting in 1902 de opdracht haar bedrijfsvoering in te richten als ware het een particulier grootbedrijf, hetgeen tot gevolg had dat de (financiële) band met de Staat geleidelijk losser werd. Er ontwikkelde zich echter een situatie waarbij een nog verdergaande onafhankelijkheid van de Staat wenselijk en noodzakelijk geacht werd. Dit heeft geleid tot de omzetting (ingevolge de wet van 23 juni 1966) van de tak van rijksdienst, omvattende de Staatsmijnen in Limburg, in een naamloze vennootschap N.V. Nederlandse Staatsmijnen, waarvan de Staat de enige aandeelhouder werd.

De motieven voor deze omzetting waren:

- De snelle ontwikkeling van de chemie maakte samenwerking met onder meer buitenlandse partners nodig. Buitenlandse partners in het particuliere bedrijfsleven schrokken echter terug voor rechtstreekse bindingen met een Staat, mede uit vrees dat wisselende politieke factoren van invloed zouden zijn op de gedragingen van de contractspartner.
- Indien een snelle besluitvorming gewenst was, was de voorafgaande goedkeuring van begrotingsposten door de Staten-Generaal tijdrovend. Bovendien dreigde aldus aan de plannen van het bedrijf voortijdig ruchtbaarheid gegeven te worden.
- Als tak van dienst had het bedrijf voor zijn financiering geen rechtstreekse toegang tot de geld- en kapitaalmarkt.

Door de omzetting in een naamloze vennootschap werd het bedrijf onderworpen aan de wettelijke bepalingen waaraan grote particuliere ondernemingen onderworpen waren. Zo werd begin jaren zeventig de structuurregeling (artikelen 153-164 van boek 2 van het Burgerlijk Wetboek) op N.V. DSM van toepassing. Hoewel het structuurregime, met de daaruit voortvloeiende beperkingen ten aanzien van de bevoegdheden van de aandeelhouders, voor N.V. DSM onverkort geldt, zijn in de statuten van N.V. DSM meer bevoegdheden aan de aandeelhouder toegekend dan in het algemeen gebruikelijk is bij structuurvennoot-

schappen. Deze bevoegdheden betreffen in hoofdzaak een goedkeuringsbevoegdheid ten aanzien van investerings- en financieringsplannen, het deelnemen in andere ondernemingen en het in belangrijke mate uitbreiden of inkrimpen van bedrijfsonderdelen. De Staat heeft zich bij de uitoefening van deze bevoegdheden steeds terughoudend opgesteld.

3. Huidige positie alsmede vooruitzichten van N.V. DSM

Het einde van de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig was een moeilijke periode voor de chemische industrie in het algemeen. Ook de chemische sector van N.V. DSM heeft in deze periode gevoelige verliezen geleden.

De goede resultaten en verbeterde rendementen sinds 1983 hebben geleid tot een financieel gezonde basis voor N.V. DSM in een door rationalisaties structureel verbeterde bedrijfstak. Door deze rationalisaties is gaandeweg in de meeste markten van chemische bulkprodukten een evenwicht ontstaan, waarbij de bestaande produktie-installaties bij goede capaciteitsbezetting aan de vraag kunnen voldoen. Aan de jaarlijks geringe toename van de vraag kan door procesverbetering en de-bottle-necking worden voldaan. De economische vooruitzichten geven geen aanleiding te veronderstellen dat deze situatie op de middellange termijn substantieel zal veranderen.

In 1987 bedroeg de industriële omzet van N.V. DSM circa f 9 mld. Naar omzet zijn de activiteiten in meststoffen, de Agro Divisie (f 1,8 mld.), de Divisie Chemische Produkten (f 2,0 mld.) en de Divisie Kunststoffen (f 2,8 mld.) het belangrijkste. Verder maken de Divisie Harsen, de Divisie Kunststofverwerking en de Divisie Energie, alsmede overige activiteiten deel uit van het concern. De omzet van DSM-Aardgas B.V. bedroeg in 1987 f 5,2 mld. Op de rol van N.V. DSM met betrekking tot aardgas wordt in paragraaf 5 van deze memorie teruggekomen. De netto-concernwinst bedroeg f 442 mln.

Deze cijfers, afgezet tegen het omzet- en winstniveau van 1967 ad respectievelijk f 968 mln. en f 60 mln., illustreren duidelijk de snelle groei die N.V. DSM in de afgelopen 20 jaar heeft gemaakt. Gedurende die periode werden aanzienlijke investeringsinspanningen geleverd, te weten f 8,1 mld. in Nederland (waarvan f 6,0 mld. in Limburg) en f 3,2 mld. in het buitenland. De werkgelegenheid bij N.V. DSM bedraagt thans circa 28 000 arbeidsplaatsen, waarvan circa 18 400 in Nederland.

Het zwaartepunt van de activiteiten van N.V. DSM en de daaraan gekoppelde werkgelegenheid is gelegen in Limburg, waar circa 11 000 personen werkzaam zijn. Uit het feit dat aldaar omvangrijke produktie-installaties, het hoofdkantoor, de marketing-afdeling en de centrale research-laboratoria gesitueerd zijn, mag worden afgeleid dat N.V. DSM ook in de toekomst als industriële motor voor deze provincie zal blijven fungeren.

Hieruit kan overigens niet worden geconcludeerd dat nieuwe activiteiten, welke door N.V. DSM worden ontplooid, per definitie in Limburg worden gelokaliseerd, dan wel dat bestaande activiteiten noodzakelijkerwijs aldaar gehandhaafd blijven. Primair zullen beslissingen omtrent vestigingsplaatsen worden bepaald door de markten waarop DSM actief is, alsmede door internationale economische ontwikkelingen. Anderzijds vragen nieuwe produkten, uit een oogpunt van procestecnologie, dikwijls een produktie-infrastructuur welke DSM uitsluitend in Limburg voorhanden heeft. Gezien de omvang van de investeringen welke hiermede gepaard gaan, is het niet waarschijnlijk dat DSM een dergelijk geïntegreerd produktiecomplex elders realiseert. Uit onder andere de recente beslissing van DSM, een bedrag ad f 1,4 mld. te investeren in de modernisering van de kraakinstallaties, waardoor tot na het jaar 2000 deze installaties optimaal kunnen produceren, mag het voornemen van DSM blijken, prominent in Limburg aanwezig te blijven.

Handhaving van de concurrentiepositie in de bulkchemie geschiedt door permanente verbetering van de kwaliteit en handhaving van de positie van lage-kosten-producent. Daarnaast worden nieuwe activiteiten ontwikkeld, waartoe enige jaren geleden een omvangrijk researchprogramma werd gestart. Een relatief grotere plaats zal in de nabije toekomst worden ingenomen door de produktie van marketing- en technologie-intensieve produkten met een hoge toegevoegde waarde, zoals «specialties», fijnchemicaliën en hoogwaardige materialen.

Naast de eigen ontwikkelingen zal N.V. DSM naar alle waarschijnlijkheid haar positie in deze activiteiten versterken via samenwerkingen en acquisities, zowel in Nederland als daarbuiten. Een en ander zal moeten bijdragen tot verdere risicospreiding en vermindering van de conjunctuurgevoeligheid van N.V. DSM.

Voor zover thans te bezien zal N.V. DSM in staat moeten zijn, naast een adequate dividendpolitiek, de met de bovenstaande ontwikkelingen gepaard gaande omvangrijke investeringen, althans in de eerstkomende jaren, uit eigen cash-flow te financieren. Mochten zich daarbij evenwel omstandigheden voordoen die tot aanzienlijk meer dan de nu voorziene investeringen aanleiding geven, dan zou het wenselijk of nodig kunnen zijn aanvullend vermogen aan te trekken.

4. Heroverweging en beursgang

4.1. Heroverweging

In het Heroverwegingsrapport Verkoop Staatsdeelnemingen van 16 september 1985 (kamerstukken II 1985/86, 16 625, nr. 73) is een oordeel gegeven over de verkoop van een aantal staatsdeelnemingen, waaronder N.V. DSM. In dit rapport is in hoofdstuk II in zijn algemeenheid ingegaan op de criteria voor al dan niet deelnemen van de Staat in ondernemingen. Geconstateerd werd dat zich in Nederland een vrij grote mate van consensus ontwikkeld heeft met betrekking tot het uitgangspunt dat de overheid in beginsel niet als ondernemer of als belegger in de marktsector dient op te treden en dat de overheid zich dan ook in het algemeen zeer terughoudend heeft opgesteld bij het aangaan van staatsdeelnemingen en het oprichten van staatsbedrijven. Voorts stelt het rapport dat in Nederland het instrument van de staatsdeelneming – in tegenstelling tot de situatie onder andere in Italië en Frankrijk – in beginsel niet voor «bedrijfsvreemde» doeleinden wordt gehanteerd.

In het algemeen hebben vennootschappen waarin de Staat deelneemt de juridische vorm van een (structuur-) N.V., waarin de directe invloed van de Staat als aandeelhouder in het algemeen beperkt is en de verantwoordelijkheid voor de bedrijfsvoering geheel bij het bestuur en de raad van commissarissen van de vennootschap ligt. De stelling in het rapport dat het deelnemen van de overheid in bedrijven geen doel op zichzelf is, is door het kabinet onderschreven met als kanttekening dat als algemene beleidslijn aan afstoting van deelnemingen de voorkeur wordt gegeven. Genoemd rapport ligt ten grondslag aan de beursgang van N.V. DSM.

Zoals uit paragraaf 3 blijkt, heeft N.V. DSM zich van een door de Staat gesticht kolenmijnbouwbedrijf ontwikkeld tot een succesvol producent van industriële chemische produkten. Daarmee is de oorspronkelijke reden voor staatsdeelneming geheel vervallen. Als uitvloeisel hiervan zijn er thans voor de Staat geen bijzondere beleidsoverwegingen om als enig aandeelhouder betrokken te blijven bij N.V. DSM. Het kabinet heeft de inhoud van dit rapport, inclusief de conclusie ten aanzien van N.V. DSM, in hoofdlijnen onderschreven.

Ten tijde van de totstandkoming van het Heroverwegingsrapport Verkoop Staatsdeelnemingen medio 1985 was er nog onvoldoende zicht of de opgaande lijn die zich sinds 1983 bij het DSM-concern aftekende,

een structureel karakter zou hebben. De resultaten van de afgelopen jaren, onder meer tot uitdrukking komend middels een stijgend winst- en dividendniveau, alsmede de gunstige vooruitzichten voor de toekomst tonen aan dat hiervan daadwerkelijk sprake is. Voor het kabinet was dit aanleiding zijn voornemen tot gedeeltelijke vervreemding van aandelen N.V. DSM ten uitvoer te brengen. Dit vormde de aanleiding om met het bestuur van N.V. DSM in overleg te treden over een verdergaande verzelfstandiging van N.V. DSM en onderhandelingen te voeren over de wijze waarop deze gestalte zou dienen te krijgen. Het resultaat van deze onderhandelingen is, dat er thans overeenstemming bestaat tussen N.V. DSM en het kabinet over de vervreemding van een aanzienlijk deel van het aandelenpakket van de Staat in N.V. DSM.

Over de maatregelen die in dat verband getroffen zullen worden met betrekking tot de belangen van de Staat in de winning, het transport en de afzet van aardgas en de winning van aardolie, die thans zijn ondergebracht bij DSM-Aardgas B.V., een 100% dochter van N.V. DSM, is eveneens overeenstemming bereikt. In paragraaf 5 wordt dit nader toegelicht.

Voorts is overeengekomen dat ter gelegenheid van de beurgsgang een extra dividend ad f 350 mln. aan de Staat zal worden uitgekeerd. Deze uitkering houdt verband met het feit dat de Staat zich steeds terughoudend heeft getoond bij het onttrekken van dividend aan N.V. DSM. De hoogte van het extra dividend is het resultaat van onderhandelingen hierover met N.V. DSM. Daarbij was zowel voor de Staat als voor N.V. DSM uitgangspunt, dat N.V. DSM in haar ontwikkelingsmogelijkheden niet mag worden geschaad. De beoordeling daarvan heeft mede plaatsgevonden aan de hand van balansratio's onder andere met betrekking tot solvabiliteit en liquiditeit. Op basis daarvan is geconcludeerd dat de uitkering van f 350 mln. geen noemenswaardige invloed zal hebben op de financieringsmogelijkheden van de vennootschap. Zowel de Staat als N.V. DSM achten het niveau van de uitkering in het licht van voornoemde criteria verantwoord. Vermeld zij nog dat het extra dividend zal worden uitgekeerd ten laste van de reserves en niet in mindering wordt gebracht op de winst over 1989.

4.2. Beurgsgang

Vervreemding van de aandelen in N.V. DSM zal geschieden door middel van aanbidding ter beurse, waardoor het mogelijk wordt een gespreid bezit in binnen- en buitenland van de aandelen te bevorderen. Het ligt in het voornemen de beurgsgang te faseren in tranches. De gedachten gaan uit naar een eerste en – op een later tijdstip – een tweede tranche van ieder circa een derde van het huidige aandelenbezit van de Staat in N.V. DSM. Er zullen geëigende beschermingsmaatregelen worden getroffen om ongewenste overnemingen te voorkomen.

De gekozen beschermingsconstructie is op dit moment niet ongebruikelijk voor ter beurse genoteerde vennootschappen. De maatschappelijke discussies hieromtrent kunnen tot gewijzigde inzichten leiden van hetgeen wenselijk is. Een eventuele aanpassing van de thans gekozen beschermingsconstructie zal dan op dezelfde wijze dienen te gebeuren als voor andere reeds aan de beurs genoteerde ondernemingen.

De beschermingsmaatregelen zullen hieruit bestaan dat N.V. DSM de mogelijkheid krijgt preferente aandelen uit te geven tot het nominale bedrag aan gewone aandelen. Door het plaatsen van voldoende preferente aandelen kan worden voorkomen dat door het opkopen van de meerderheid van de (gewone) aandelen in N.V. DSM, de zeggenschap over de vennootschap in ongewenste handen komt.

Voorts worden prioriteitsaandelen uitgegeven, waaraan speciale bevoegdheden verbonden zijn. Deze betreffen in het bijzonder:

a. goedkeuring van voorstellen tot statutenwijziging en ontbinding van de vennootschap;

- b. goedkeuring van voorstellen tot uitgifte van aandelen alsmede – uiteraard binnen de wettelijke mogelijkheden – het recht om het voorkeursrecht van bestaande aandeelhouders uit te sluiten; zodra de Staat een tweede tranche aandelen vervreemdt, zal de uitgifte van preferente aandelen niet langer aan de goedkeuring van de houders van prioriteitsaandelen onderworpen zijn;
- c. vaststelling van de bezoldiging van de leden van de raad van commissarissen;
- d. goedkeuring betreffende de winstuitkering.

De prioriteitsaandelen zullen worden ondergebracht in een stichting. Benoeming van bestuurders van de stichting geschiedt door de Minister van Economische Zaken. Zolang de Staat niet meer dan één tranche aandelen N.V. DSM naar de beurs gebracht heeft zal het bestuur bestaan uit twee overheidsvertegenwoordigers en één DSM-bestuurder onder voorzitterschap van één van de overheidsvertegenwoordigers. Zodra de tweede tranche ter beurse is aangeboden zal het bestuur worden uitgebreid met een tweede DSM-bestuurder en een buitenstaander met ondernemerservaring in de industriële sector, die tevens voorzitter wordt, eveneens te benoemen door de Minister van Economische Zaken. De besluitvorming in het stichtingsbestuur geschiedt bij eenvoudige meerderheid van stemmen. Ten aanzien van de hiervoor onder d genoemde bevoegdheid (goedkeuring winstuitkering) merken wij op dat de toekomstige winstuitkeringen van N.V. DSM in overeenstemming dienen te zijn met het uitkeringsbeleid dat voor soortgelijke ter beurse genoteerde ondernemingen gebruikelijk is.

Door middel van de hiervoor weergegeven invloed van de Staat in het bestuur van de stichting wordt recht gedaan aan de positie welke de Staat ook na beursgang als grootaandeelhouder van N.V. DSM heeft. De onderhavige constructie geeft de prior-stichting een aantal belangrijke blokkerende rechten. De Staat krijgt geen bevoegdheid rechtstreeks in te grijpen in het door de vennootschap wenselijk geachte bedrijfsbeleid.

Wij zijn met de leiding van N.V. DSM van mening dat de hiervoor omschreven maatregelen, tezamen met aan de prioriteitsaandelen toegekende speciale bevoegdheden, voldoende bescherming bieden tegen ongewenste overnemingen. Overigens merken wij hierbij op, dat over de gemaakte keuze met betrekking tot de beschermingsconstructie bij N.V. DSM reeds overeenstemming bestond voordat het bestuur van de Vereniging voor de Effectenhandel een standpunt over het advies van de Commissie Van der Grinten had ingenomen.

De beschermingsmaatregelen en de bevoegdheden verbonden aan de prioriteitsaandelen zullen in de statuten van N.V. DSM worden verankerd. Nadat het wetsvoorstel kracht van wet gekregen heeft en de Staat besloten heeft een eerste pakket aandelen op de markt te brengen, zullen de statuten van N.V. DSM worden gewijzigd. Bij deze gelegenheid zal ook het recht van de Staat om twee commissarissen te benoemen in de statuten van N.V. DSM worden vastgelegd.

De technische voorbereiding van de beursgang zal door ons in nauw overleg met N.V. DSM geschieden, waarbij voor zover nodig externe adviseurs zullen worden ingeschakeld.

Hoewel nog nader overleg noodzakelijk is, zal naar verwachting de emissie geschieden door een of meer bankconsortia, waarvan de samenstelling door de Staat, na overleg met N.V. DSM, zal worden bepaald. Gezien de omvang van de emissie zal dit consortium naar alle waarschijnlijkheid gaan bestaan uit zowel Nederlandse als buitenlandse instellingen. Over de verdeling van aandelen over binnenlandse en buitenlandse markten kan uiteraard pas worden beslist kort voordat de emissie zal plaatsvinden.

Deze verdeling is evenals de vaststelling van de emissiekoers mede afhankelijk van de dan heersende marktomstandigheden en de beeld-

vorming die bij de potentiële binnen- en buitenlandse kopers over de onderneming N.V. DSM bestaat.

Wij streven ernaar, tezamen met het bestuur van N.V. DSM, de beursgang zo mogelijk nog in 1988, doch uiterlijk in de eerste maanden van 1989 te realiseren, tenzij het dan heersende beursklimaat zulks minder gewenst maakt en de dan verwachte opbrengst van de emissie niet in redelijke verhouding zou staan tot de winstcapaciteit van N.V. DSM.

Zoals hierboven is vermeld, zal de plaatsing ter beurse in eerste instantie een minderheidspakket betreffen. Wij hebben het voornemen in de toekomst tot verdere verkoop van het aandelenbezit in N.V. DSM over te gaan. Het zal van de ontwikkelingen van N.V. DSM en de koersontwikkeling van haar ter beurse genoteerde aandelen afhangen, of, in hoeverre en wanneer verdere vervreemding zal plaatsvinden. Beslissingen terzake zullen na overleg met het bestuur van N.V. DSM worden genomen.

5. De betrokkenheid van de Staat bij de aardgaswinning

5.1. Achtergrond

Toen in het begin van de jaren zestig met de ontdekking van het Groningenveld duidelijk werd dat aardgas in de Nederlandse energievoorziening een cruciale rol zou gaan spelen, voelde de Staat de behoefte in de winning, het transport en de afzet van dit aardgas actief deel te nemen. Vanwege haar verantwoordelijkheid voor de energievoorziening diende de overheid hierop een aanmerkelijke invloed te krijgen. Daar kwam bij, dat het wenselijk geacht werd, dat een belangrijk deel van de revenuen uit deze winning naar de Staat zou gaan.

De commerciële aard van de gaswinning en -afzet zou zich echter slecht verdragen met directe staatsbemoeienis in de operationele sfeer. Zowel aan de produktiekant als aan de transport- en afzetkant zijn slagvaardigheid en technische kennis van wezenlijk belang voor succes. In de Nota inzake het aardgas, naar de toenmalige Minister van Economische Zaken de «Nota De Pous» genoemd (kamerstukken II 1961/62, 6767, nr. 1), werd dan ook geconcludeerd dat bij de winning en afzet van het aardgas strikt economische en commerciële maatstaven dienden te worden aangelegd ten einde een zo groot mogelijk nationaal-economisch voordeel te verkrijgen.

In verband daarmee achtte de regering het zinvol dat de belangen van de Staat in de winning, het transport en de afzet van het aardgas door de Staatsmijnen zouden worden beheerd. Dit als tak van rijksdienst zelfstandig opererende bedrijf beschikte over een commercieel apparaat en had bovendien, door de kolenwinning alsmede door de afzet en distributie van cokesovengas in het eigen distributiebedrijf in Limburg en Noord-Brabant, relevante technische en commerciële kennis. De Staatsmijnen was derhalve uitstekend toegerust om de staatsdeelneming de gewenste «industriële inbedding» te geven. Hierdoor werd gerealiseerd dat de staatsparticipatie voldeed aan de eisen van slagvaardigheid en technische kennis welke voor een succesvolle ontwikkeling van de aardgasvoorkomens noodzakelijke voorwaarden zijn.

Dit werd aldus uitgewerkt, dat de Staatsmijnen met de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) en haar moedermaatschappijen Bataafse Petroleum Maatschappij N.V. (Shell) en Standard Oil Company (New Jersey) (Esso), die ieder voor 50% in de NAM deelnemen, een samenwerkingsverband diende aan te gaan met betrekking tot winning, transport en afzet van het Groningengas. Voor de winning van het aardgas vormden de Staatsmijnen en de NAM de «Maatschap Groningen», waarin de Staatsmijnen voor 40% ging deelnemen. Voor het transport en de afzet van het aardgas werd de N.V. Nederlandse Gasunie opgericht, waarin Shell en Esso ieder voor 25% gingen deelnemen, de

Staatsmijnen voor 40% en de Staat rechtstreeks voor 10%. De Staatsmijnen bracht hiertoe het bijna 800 km lange distributienet van haar gasdistributiebedrijf, haar langlopende afnemerscontracten alsmede een storting in contanten in.

Bij de wet van 23 juni 1966 werd bepaald (artikel 2), dat alle goederen, rechten en verplichtingen van de Staatsmijnen, derhalve inclusief de door haar gehouden staatsdeelnemingen in de winning, het transport en de afzet van aardgas, overgingen naar deze vennootschap. Deze overgang gold als volstorting door de Staat van zijn aandelen in N.V. DSM.

Sinds de totstandkoming van het hierboven vermelde samenwerkingsverband is de Staatsmijnen, en vanaf 1967 N.V. DSM, voor de Staat ook gaan deelnemen in de winning op basis van andere daarvoor in aanmerking komende concessies en winningsvergunningen.

In 1973 is besloten deze deelnemingen onder te brengen in DSM-Aardgas B.V., een 100% dochtermaatschappij van N.V. DSM, waarover laatstgenoemde het beheer voert. Via een samenstel van overeenkomsten tussen de Staat enerzijds en Staatsmijnen, later N.V. DSM en DSM-Aardgas B.V., anderzijds is gewaarborgd dat het belang van de Staat wordt behartigd op een wijze die strookt met het regeringsbeleid, en dat het overgrote deel van de opbrengsten in de schatkist vloeit. Hierop wordt in paragraaf 5.3 nader ingegaan.

In 1976 kreeg N.V. DSM toestemming belangen in de aardgas- en aardoliewinning anders dan uit hoofde van staatsdeelneming te gaan verwerven. In 1982 werd, ten einde ongewenste belangenvermenging te vermijden, besloten een aparte vennootschap, DSM Energie B.V., op te richten, waarin genoemde belangen werden ondergebracht.

5.2. De juridische basis voor de betrokkenheid van de Staat

De winning van aardgas en aardolie op het Nederlands territorium en in de territoriale wateren tot circa 3 mijl uit de kust is geregeld in de Mijnwet 1810 (Bulletin des Lois, nr. 285) en de Mijnwet 1903 (Stb. 1904, 73). Deze wetten geven geen regels voor een eventuele deelneming door de Staat in de winning, maar sluiten de mogelijkheid van deelneming niet uit.

De in paragraaf 5.1 vermelde deelneming door de Staatsmijnen namens de Staat in de Maatschap Groningen en in N.V. Nederlandse Gasunie was in 1962 een noviteit.

In 1965 kwam de Mijnwet continentaal plat (Stb. 1965, 428) tot stand, waarin de opsporing en de winning van delfstoffen op het continentaal plat en in de territoriale wateren buiten de drie-mijlszone geregeld is. De op deze wet gebaseerde algemene maatregelen van bestuur van 27 januari 1967 (Stb. 24) en 6 februari 1976 (Stb. 102) bevatten voorschriften die aan opsporings- en winningsvergunningen voor aardgas en aardolie moeten worden verbonden. In beide besluiten zijn de regels met betrekking tot de staatsdeelneming in de winning op basis van deze vergunningen neergelegd. Daarbij is onder meer bepaald dat:

- bij vergunningen verleend met toepassing van het besluit van 1967 de Staat recht heeft op deelneming van 40% in de winning van aardgas (artikel 2 van artikel IV en artikel 2 van artikel V);

- bij vergunningen verleend met toepassing van het besluit van 1976 de Staat recht heeft op deelneming van 50% in de winning van aardgas en aardolie (artikel 1 van artikel IV en artikel 1 van artikel V);

- de Staat krachtens beide besluiten een naamloze of besloten vennootschap kan aanwijzen die voor de Staat in de winning zal deelnemen (artikel 2 van artikel IV en artikel 2 van artikel V van het besluit van 1967, alsmede artikel 1 van artikel IV en artikel 1 van artikel V van het besluit van 1976);

- alle aandelen van een als zodanig aangewezen naamloze of besloten vennootschap middellijk of onmiddellijk aan de Staat dienen toe te

behoren (artikel 2 van artikel V en artikel VI van het besluit van 1967 en artikel 1 van artikel V en artikel VI van het besluit van 1976).

Sinds 1967 is het beleid met betrekking tot de verlening van concessies op het land voor de winning van aardgas en aardolie in dit opzicht geënt op de wetgeving zoals die geldt voor het continentaal plat en geconcretiseerd door middel van tussen de concessionarissen en de Staat gesloten overeenkomsten.

Tot op heden zijn in alle gevallen waarin tot participatie door de Staat is besloten, achtereenvolgens de Staatsmijnen, N.V. DSM en DSM-Aardgas B.V., aangewezen om voor de Staat in de winning deel te nemen. De Staat heeft zich echter nooit verplicht tot het onderbrengen van nieuwe participaties bij genoemde vennootschappen en zal ook voor de toekomst de vrijheid behouden deze elders onder te brengen. Wij zien momenteel geen aanleiding voor een wijziging van de huidige terzake toegepaste gedragslijn.

5.3. De relatie tussen de Staat, N.V. DSM en DSM-Aardgas B.V.

In DSM-Aardgas B.V. zijn de deelnemingen van de Staat in winningsvergunningen en concessies met betrekking tot aardgas en aardolie ondergebracht. Zij houdt tevens een belang van 40% in N.V. Nederlandse Gasunie. Over deze belangen voert N.V. DSM het beheer. Om deze beheerstaak te kunnen vervullen zorgt N.V. DSM voor het personeel dat ten behoeve van DSM-Aardgas B.V. werkt, stelt N.V. DSM haar volledig deskundighedsarsenaal ter beschikking en wordt de directie gevoerd door leden van de Raad van Bestuur van N.V. DSM.

In verband daarmee zijn in een samenstel van overeenkomsten tussen de Staat enerzijds en N.V. DSM en DSM-Aardgas B.V. anderzijds, de onderlinge relaties geregeld.

Zo heeft de Minister van Economische Zaken toegang tot alle bij DSM-Aardgas B.V. berustende informatie en heeft hij de bevoegdheid om, wanneer hij dit vanuit overwegingen van openbaar belang nodig acht, aanwijzingen aan DSM-Aardgas B.V. te geven met betrekking tot het door deze te voeren beleid inzake de winning, transport en afzet van aardgas en de winning van aardolie. Voorts behoeft de benoeming van de directie van DSM-Aardgas B.V. de instemming van de Minister van Economische Zaken.

Daarnaast bestaan de volgende financiële regelingen.

Van de uitkeerbare jaarlijkse netto winst van DSM-Aardgas B.V. gaat eerst een primair dividend ad f 6 miljoen alsmede 25/40 deel van het dividend dat DSM-Aardgas B.V. ontvangt als aandeelhouder van de N.V. Nederlandse Gasunie, naar N.V. DSM. Het overblijvende 15/40 deel wordt aan de Staat uitgekeerd. Deze afspraak over de uitkering van het dividend van N.V. Nederlandse Gasunie dateert van de oprichting van N.V. DSM in 1967. Vervolgens wordt van de netto winst van DSM-Aardgas B.V., minus de bovengenoemde uitkeringen, een gedeelte, dat berekend wordt volgens een glijdende schaal (de zogenaamde staffel), als bijzondere uitkering aan de Staat overgemaakt. Deze bijzondere winstdelingsregeling werd met ingang van 1 januari 1967 bij gelegenheid van de oprichting van N.V. DSM ingevoerd, aangezien de staatsdeelnemingen in de winning, het transport en de afzet van aardgas en de daaruit voortvloeiende baten overgingen naar N.V. DSM.

Deze staffel, die met ingang van 1 januari 1974 werd bijgesteld, is thans als volgt opgebouwd:

Van het gedeelte van de netto winst tussen (x f mln.)	Wordt aan de Staat uitgekeerd
van 0 tot 50	50%
van 50 tot 100	75%
van 100 tot 200	85%
van 200 tot 300	90%
van 300 tot 400	93%
van 400 tot 1000	95%
van 1000 tot 1500	98%
meer dan 1500	99%

Het restant wordt als dividend door DSM-Aardgas B.V. uitgekeerd aan haar aandeelhouder N.V. DSM. De totale winstuitkering aan N.V. DSM heeft de laatste jaren een waarde van circa f 130 mln. na belastingen. De betalingen van DSM-Aardgas B.V. aan de Staat zullen in 1987 naar verwachting circa f 1500 mln. bedragen, welk bedrag in de begroting van het ministerie van Economische Zaken is begrepen onder de post «niet-belastingmiddelen uit aardgas». Deze winstdelingsregeling is bij de oprichting van DSM-Aardgas B.V. in haar statuten verankerd.

5.4. *De relatie tussen de Staat en DSM-Aardgas B.V. na de beursgang van N.V. DSM*

Via de in paragraaf 5.3 vermelde bevoegdheden, die aan de Minister van Economische Zaken met betrekking tot N.V. DSM en DSM-Aardgas B.V. zijn toegekend, kan hij uitvoering geven aan het door hem gewenste beleid en tegelijk kan hij door inschakeling van N.V. DSM verzekerd zijn van een besluitvorming op basis van industriële overwegingen, commerciële vertrouwelijkheid en technische deskundigheid, terwijl de financiering van de investeringen buiten de rijksbegroting om rechtstreeks door DSM-Aardgas B.V. plaatsvindt. Het ligt in de rede de industriële inbedding van DSM-Aardgas B.V. met de huidige beheersstructuur te handhaven.

Wij zijn echter van mening, dat de deelnemingen van de Staat in de winning van aardgas en aardolie direct of indirect volledig in staats handen dienen te blijven, zoals ook in de mijnwetgeving voor het continentaal plat is neergelegd. In verband met de voorgenomen verkoop van een gedeelte van de aandelen van N.V. DSM dienen de huidige eigendomsverhoudingen ten aanzien van DSM-Aardgas B.V. derhalve aangepast te worden.

Met N.V. DSM is daarom overeengekomen, dat N.V. DSM haar aandelen in DSM-Aardgas B.V. zal overdragen aan de Staat. Zoals hiervoor al is vermeld zijn alle deelnemingen van de Staat in de winning van aardgas in DSM-Aardgas B.V. ondergebracht. Zij houdt tevens een belang van 40% in N.V. Nederlandse Gasunie. N.V. DSM zal het beheer over DSM-Aardgas B.V. blijven voeren, hetgeen onder meer gestalte krijgt doordat het bestuur van DSM-Aardgas B.V. conform de huidige praktijk zal bestaan uit leden van de Raad van Bestuur van N.V. DSM, te benoemen door de minister als vertegenwoordiger van de Staat als aandeelhouder. Een en ander zal worden vastgelegd in contracten tussen de Staat, N.V. DSM en DSM-Aardgas B.V., alsmede in de statuten van DSM-Aardgas B.V. Voorts zal de naam van DSM-Aardgas B.V. worden gewijzigd. De concept-statuten van DSM-Aardgas B.V. en van N.V. DSM zoals deze na wijziging komen te luiden zijn als bijlagen 2 en 3 bij deze memorie gevoegd.

In de nieuwe opzet blijven de overige elementen van de huidige structuur intact. De minister behoudt zijn bevoegdheid om, op basis van overwegingen van openbaar belang, DSM-Aardgas B.V. aanwijzingen te geven inzake het door deze te voeren beleid met betrekking tot de

winning van aardgas en aardolie, alsmede met betrekking tot de afzet van aardgas. Ook blijft de mogelijkheid bestaan een regeringsvertegenwoordiger aan te wijzen, die bevoegd is bestuursvergaderingen bij te wonen en toegang heeft tot alle boeken en bescheiden van DSM-Aardgas B.V. Daarnaast dient het bestuur hem alle gewenste inlichtingen te verschaffen.

Bij de overdracht van de aandelen DSM-Aardgas B.V. aan de Staat zullen door de Staat niet royeerbare certificaten ter waarde van het nominale bedrag van het geplaatste en gestorte aandelenkapitaal DSM-Aardgas B.V. aan N.V. DSM worden uitgegeven. Ingevolge de tussen de Staat, de uitgever van de certificaten, en de houdster van de certificaten, N.V. DSM, overeengekomen administratievoorwaarden ontvangt N.V. DSM van de Staat het dividend, dat op de aandelen in DSM-Aardgas B.V., na afdracht van de bijzondere winstuitkering aan de Staat, wordt uitgekeerd. Dit dividend is gelijk aan het dividend dat bij een ongewijzigde situatie aan N.V. DSM als aandeelhouder van DSM-Aardgas B.V. zou zijn toegekomen. Aldus wordt het bestaande recht van N.V. DSM, voortvloeiend uit haar aandeelhouderschap, op de netto-winst van DSM-Aardgas B.V., na afdracht van de bijzondere winstuitkering aan de Staat (staffel), onverkort gehandhaafd.

Over het dividend dat N.V. DSM ontvangt op haar certificaten van aandelen in DSM-Aardgas B.V. is op grond van artikel 13 van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 (Stb. 469) geen vennootschapsbelasting verschuldigd. Hiermee wordt bereikt, dat het winstdeel door N.V. DSM netto wordt genoten, zoals ook thans het geval is. Het aandeel van de Staat in de winst van DSM-Aardgas B.V., de uitkering op basis van de bovengenoemde staffel, blijft eveneens ongewijzigd.

Indien naar het oordeel van de Staat de voortzetting van het beheer door N.V. DSM niet langer in overeenstemming is met de wijze waarop het beheer van DSM-Aardgas B.V. uit een oogpunt van openbaar belang moet worden gevoerd en overleg met N.V. DSM daaromtrent geen oplossing biedt, kan de Staat maatregelen treffen, die onder andere beëindiging van de beheersfunctie kunnen inhouden. Dit laat onverlet de tussen de Staat en N.V. DSM getroffen regeling betreffende de certificaten van de aandelen in DSM-Aardgas B.V.

5.5. *Advies van de Mijnraad*

Gezien de belangen van de Staat bij de opsporing en de winning van delfstoffen is aan de Mijnraad advies gevraagd omtrent de beleidsvoornemens met betrekking tot DSM-Aardgas B.V. De adviesaanvraag aan en het advies van de Mijnraad zijn als bijlage¹ bij deze memorie gevoegd. Dit advies ondersteunt de door ons gemaakte principiële keuze te blijven uitgaan van de inschakeling van N.V. DSM.

In zijn advies gaat de Mijnraad uitvoerig in op de vraag of er een belangenconflict kan optreden tussen DSM-Aardgas B.V. en het te privatiseren DSM-concern en in het bijzonder het onderdeel dat bij de winning van aardolie en aardgas is betrokken. De Mijnraad acht een formeel belangenconflict niet aanwezig, wanneer de huidige beleidslijn gevolgd zal worden dat DSM-Aardgas B.V. niet betrokken wordt bij de advisering omtrent de verlening van boorvergunningen en opsporingsvergunningen of de afweging van concurrerende concessieaanvragen.

Met de Mijnraad zijn wij van oordeel, dat de tot nu toe gevolgde beleidslijn om DSM-Aardgas B.V. niet te betrekken bij de behandeling van aanvragen voor opsporings- en boorvergunningen dient te worden voortgezet. Zoals de Mijnraad wenselijk acht zal, mocht er sprake zijn van concurrerende aanvragen om een concessie voor (een deel van) hetzelfde gebied, DSM-Aardgas B.V. niet om advies worden gevraagd omtrent de keuze tussen de aanvragers.

¹ Nedergelegd op de bibliotheek der Kamer.

Verschillende aanbevelingen van de Mijnraad stemmen overeen met in paragraaf 5.4 genoemde punten. Dat geldt voor de bevoegdheid aanwijzingen te geven omtrent het door DSM-Aardgas B.V. inzake de olie- en gaswinning te voeren beleid, de wijziging van de naam van DSM-Aardgas B.V., de mogelijkheid een regeringsvertegenwoordiger te benoemen en de voorziening, welke de Staat de mogelijkheid geeft de samenwerking tussen N.V. DSM en DSM-Aardgas B.V. te beëindigen, indien toekomstige ontwikkelingen het voortbestaan van de relatie met N.V. DSM voor de Staat onaanvaardbaar maken.

In afwijking van het advies van de Mijnraad achten wij het gewenst, dat reeds nu een voorziening wordt getroffen met betrekking tot de steenkoolconcessies. Deze voorziening behelst het volgende.

Ten aanzien van de rechten van N.V. DSM op eventueel in de toekomst aan te wijzen steenkoolmijnen in het staatsmijnenveld is in overleg met N.V. DSM besloten, dat deze komen te vervallen. Wij achten het niet passend deze automatisch aan N.V. DSM te laten toekomen. Daartoe is in artikel 1, tweede lid, van het wetsvoorstel opgenomen dat artikel 6 van de wet van 23 juni 1966 komt te vervallen.

Ten aanzien van de rechten van N.V. DSM ter zake van de bestaande kolenconcessies is besloten deze in handen te doen blijven van deze onderneming. Immers deze rechten zijn sinds de oprichting van de N.V. Staatsmijnen eigendom van de vennootschap. Gezien dit eigendomsrecht achten wij het niet gewenst in het kader van de privatisering een speciale voorziening te treffen om deze concessies aan de Staat te doen toekomen. Voor zover thans al aan dit eigendomsrecht een waarde zou moeten worden toegekend, is het niet mogelijk deze aan te geven, aangezien dit afhankelijk is van de inschatting óf en zo ja, onder welke condities eventueel in de toekomst winning van de nog aanwezige steenkolenvoorraden zal plaatsvinden. Om die reden zijn wij met N.V. DSM overeengekomen, dat in geval in de toekomst op basis van de bestaande concessies ontginning van steenkool zal plaatsvinden N.V. DSM en de Staat vooraf overleg zullen plegen ten einde overeenstemming te bereiken over de aan de ontginning te stellen voorwaarden wat betreft een redelijk aandeel van de Staat in die winning alsook over een mogelijke participatie van de Staat in die winning. De te stellen voorwaarden zullen met name worden gebaseerd op de geschatte winstgevendheid van het project, het alsdan ter zake van andere delfstoffen hier te lande geldende regime en de voorwaarden, zoals die op vergelijkbare projecten in het omringende buitenland van toepassing zijn. Tevens is met N.V. DSM overeengekomen dat deze niet tot vervreemding van de concessies zal overgaan zonder dat daaromtrent uitdrukkelijk de goedkeuring van de Staat is verkregen. Aan de verkrijging van deze goedkeuring kunnen voorwaarden worden verbonden, waaronder voorwaarden ter waarborging van de financiële belangen van de Staat. Op deze wijze worden de belangen, welke de Staat nu als aandeelhouder van N.V. DSM heeft met betrekking tot eventuele opbrengsten van deze mijnen, zeker gesteld.

De Minister van Economische Zaken,
R. W. de Korte

De Minister van Financiën,
H. O. C. R. Ruding

